

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Кобця Сергія Васильовича на тему: «Розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Однією із гарантій законності та правопорядку як у світі загалом, так і в кожній державі, зокрема, виступає діяльність правоохоронних органів. Система правоохоронних органів надзвичайно широка, але основне їх завдання – виконання завдання щодо забезпечення особистої безпеки кожної людини, її життя й здоров'я, честі та гідності. Попри намагання правоохоронних органів забезпечити виконання вказаного завдання постійно виникають фактори, які негативно впливають на їх діяльність. Одним із негативних факторів, який згубно впливає на діяльність усієї правоохоронної системи являється погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу.

Діяння, пов'язані з погрозою або насильством щодо працівника правоохоронного органу, відповідальність за які передбачені ст. 345 КК України, складають найбільшу частку серед кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. Їх рівень останнім часом залишається стабільно високим: відповідно до офіційних статистичних даних кількість даних кримінальних правопорушень, облікованих за 2018 р. – 817 (повідомлення про підозру вручене у 515 випадках, 442 – відправлені до суду з обвинувальним актом), за 2019 р. – 821 (повідомлення про підозру вручене у 561 випадку, 476 – відправлені до суду з обвинувальним актом), за 2020 р. – 909 (повідомлення про підозру вручене у 705 випадках, 601 – відправлені до суду з обвинувальним актом), за 2021 р. – 819 (повідомлення про підозру вручене у 656 випадках, 589 – відправлені до суду з обвинувальним актом) за 2022 р. – 475 (повідомлення про підозру вручене у 366 випадках, 320 – відправлені до суду з обвинувальним актом).

Як випливає з наведених даних, відсоток кримінальних правопорушень, за якими провадження відправлені до суду з обвинувальним актом є доволі низьким, що свідчить про наявність різного роду ускладнень під час здійснення розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, які, крім латентного характеру таких діянь, пов'язані у тому числі з неналежним методичним забезпеченням. Саме тому на сьогодні існує об'єктивна потреба наукового розроблення засад розслідування злочинів, пов'язаних із погрозою або насильством щодо працівника

правоохоронного органу, шляхом ефективної реалізації відповідних криміналістичних методів і засобів, що зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Враховуючи викладене, можливо дійти висновку, що дисертаційне дослідження Кобця Сергія Васильовича є актуальним та присвячене вирішенню наукового завдання щодо формування науково обґрунтованих засад розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити обрану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (292 найменування), ґрунтовно та критично вивчив роботи науковців за напрямом, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки та правоохоронної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних основ і прикладних аспектів розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, зокрема узагальненими матеріалами вивчення 223 вироків щодо осіб, обвинувачених у вчиненні злочину, передбаченого ст. 345 КК України, та інших судових рішень за період 2017–2022 рр.; результати опитування 143 слідчих Національної поліції України Дніпропетровської, Київської, Івано-Франківської областей та м. Києва; систематизована статистична звітність про стан злочинності та результати роботи правоохоронних органів за 2018–2022 рр.; аналітичні матеріали та інформаційні довідки МВС, Національної поліції, Державної судової адміністрації, Офісу Генерального прокурора, а також власний практичний досвід роботи дисертанта в органах міліції та органах НП України.

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних та міжвідомчих науково-практичних конференціях та опубліковано в чотирнадцяти наукових виданнях, серед яких три статті у наукових фахових виданнях України, одна – у науковому періодичному виданні інших держав з юридичного напрямку, вісім тез конференцій та одні методичні рекомендації.

Отже, дисертаційне дослідження Кобця Сергія Васильовича виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача відображають всі його розділи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень. У дисертації С.В. Кобця з огляду на наявні основні положення теорії криміналістики, кримінального процесу й узагальнення експертної, слідчої, судової практики, визначено методологічні засади розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу з урахуванням сучасного стану законодавства та правозастосовної практики. На підставі одержаних результатів сформульовано та обґрунтовано низку висновків і пропозицій теоретичного та практичного спрямування. Робота має наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше:

- сформульовано наукові основи методики розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, що містить криміналістичну характеристику даного злочину, а також практичні рекомендації щодо організації початкового етапу розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань;

- розкрито зміст та запропоновано криміналістичну класифікацію способів учинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу за мотивом: посягання з мотиву помсти за минулу діяльність працівника правоохоронного органу охоплює дії, спрямовані на підготовку та приховання слідів злочину, характеризується наявністю попередніх зв'язків між потерпілим та підозрюваним, а також кримінального минулого останнього; раптове, раніше не плановане вчинення протиправних дій щодо правоохоронця, як безпосередня реакція на його професійну діяльність, не охоплює вищезгадані стадії, потерпілий не знайомий з нападником, який є пересічним громадянином без кримінального минулого, часто у стані алкогольного сп'яніння.

Крім цього, автором удосконалено ряд положень, зокрема:

- перелік уточнених обставин, які підлягають встановленню на початковому етапі розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, зокрема дані про законність дій правоохоронця під час кримінальної події; зумовленість злочинного посягання професійною діяльністю працівника правоохоронного органу; достовірність матеріалів службового розслідування як джерела інформації; факт родинного зв'язку між правоохоронцем та його потерпілими близькими родичами;

- положення ситуаційного підходу шляхом визначення типових слідчих ситуацій та версій початкового етапу розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, що формуються залежно від: ступеня повноти та якості вихідної інформації; джерела надходження

інформації про вчинення означених злочинів та запропоновані відповідні алгоритми (програми) дій слідчого в таких ситуаціях.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз анотації та тексту дисертації, змісту публікацій С.В. Кобця дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході науково дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Зроблені С.В. Кобцем висновки за окремими розділами та загальні мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими, викладені автором чітко і коректно.

Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації є належна методологія дослідження. Так, для досягнення поставленої мети в роботі використано як загальнонаукові методи (спостереження, опису, порівняння, класифікації) з метою встановлення закономірностей, що характеризують досліджуваний вид злочинної діяльності та особливості досудового розслідування подібних проваджень, так і спеціальні методи, зокрема: історико-правовий – для розкриття поглядів учених різних часів на проблеми, що стосуються предмета дослідження (підрозділ 1.1); порівняльного аналізу – під час узагальнення різних підходів учених щодо сутності ключових понять та категорій (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1); системно-структурний – для формування структури криміналістичної характеристики та основ методики розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1); соціологічні (інтерв'ювання, анкетування, опитування) – для з'ясування позиції практичних працівників щодо проблемних аспектів розслідування даних проваджень (розділи 1-3); статистичні (групування, зведення, аналіз кількісних показників) – для узагальнення результатів соціологічних досліджень, вивчення матеріалів кримінальних проваджень, правозастосовної та судової практики (розділи 1-3). Використання зазначених та інших методів наукового пізнання здійснюватиметься у взаємозв'язку з метою проведення

всебічного аналізу, обґрунтування змістовних теоретичних висновків та практичних рекомендацій.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними. Під час підготовки дисертаційного дослідження автор використовував власний досвід автора, набутий під час роботи в органах Національної поліції України..

Отже, результати дисертаційного дослідження С.В. Кобця, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки широкому використанню різноманітних методів наукового дослідження, аналізу масиву нормативно-правових актів, які регламентують слідчу діяльність, наукових праць в галузі криміналістики та кримінально-процесуальної діяльності.

Постановка завдань, визначення об'єкту та предмету наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають вимогам до наукових робіт даного різновиду. Завдання наукової праці здобувача загалом виконані, загальна мета досягнута.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що в роботі, з огляду на наявні основні положення теорії криміналістики, кримінального процесу й узагальнення експертної, слідчої, судової практики, на монографічному рівні сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій з розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено й може бути використано у:

– *практичній діяльності* органів досудового розслідування – для безпосереднього використання розроблених методичних рекомендацій слідчими Національної поліції під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 23 грудня 2022 р., акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 18 квітня 2023 р.);

– *освітньому процесі* – для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, під час проведення різних видів занять з дисциплін

«Криміналістика» і «Особливості розслідування окремих видів злочинів» (акт Національної академії внутрішніх справ від 23 березня 2023 р.);

– *науково-дослідній роботі* – для подальшого дослідження проблем та розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій з питань розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (акт Національної академії внутрішніх справ від 14 березня 2023 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація С.В. Кобця викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від поставлених завдань, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертаційного дослідження становить – 267 сторінок, з них обсяг основного тексту – 204 сторінки.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. Анотація дисертації, ідентична її основному змісту, адекватно відображає основні положення дослідження.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У **розділі 1** «Теоретичні основи дослідження та криміналістична характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» розкрито стан наукових досліджень проблем розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. В результаті дослідження автором встановлено, що аналіз доробку вітчизняних науковців свідчить про значний дисбаланс між кримінально-правовими, кримінологічними та криміналістичними дослідженнями визначеної категорії кримінальних правопорушень (стор. 34). В подальшому автор розглядає способи вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Так, автором звернута увага на те, що особливості способу вчинення погроз чи насильства щодо працівника правоохоронного органу виявляють тісний зв'язок з мотивами та метою дій правопорушника: якщо кримінальне правопорушення вчиняється з мотиву помсти за минулі дії працівника правоохоронного органу, то зазвичай, безпосередньому вчиненню злочину передують підготовчі дії, а також наявні дії, спрямовані на приховання слідів

злочину. Якщо злочин вчиняється раптово, як безпосередня агресивна реакція на певні дії правоохоронця, спосіб вчинення не охоплює вищезазначені етапи.

Крім цього, в підрозділі 1.3. розкриваються інші елементи криміналістичної характеристики вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Так, автором розглянута слідова картина, яка є інформативною та відображена у матеріальних (на місці події, тілі (одязі) потерпілого чи підозрюваного, за місцем їхнього проживання (роботи), у місцях приховання зброя тощо), електронних (відео-, звукозаписи) та ідеальних (показання свідків та очевидців події) слідах. Окремо приділена увага важливому джерелу криміналістично значущої інформації у досліджуваних провадженнях – різного роду документи: рапорти (заяви) працівників правоохоронних органів, службові журнали, відомості, накази, посадові інструкції, посвідчення, висновки службових розслідувань, пояснення очевидців, результати судово-медичних досліджень тощо.

Щодо осіб, які найчастіше вчиняють кримінальні правопорушення, передбачені ст. 345 КК України, то вони проявляються у наступному: громадянами України чоловічої статі, віком 29-39 років, із загальною середньою та професійно-технічною освітою, раніше не судимі, працездатні, які не працюють і не навчаються, часто у стані алкогольного сп'яніння.

Щодо потерпілих, то ними виступають особи, які здійснюють діяльність по боротьбі зі злочинністю та безпосередньо контактують з населенням – працівники поліції: патрульні (ГРПП, ГШР), поліцейські офіцери громади, працівники оперативних підрозділів, слідчі, дізнавачі.

У розділі 2 «Початковий етап розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» автор поступово розкриває обставини, що підлягають встановленню, слідчі ситуації, версії та алгоритми дій слідчого на початковому етапі розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. В подальшому надає основи взаємодії слідчого з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні про погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Зокрема, звертає увагу на суб'єктів взаємодії якими найчастіше виступають: працівники оперативно-розшукових підрозділів; інспектори-криміналісти, судові експерти; працівники патрульної поліції; працівники Департаменту внутрішньої безпеки НП України; оперативні чергові відділу поліції; поліцейські офіцери громади та ін.

На завершення розкриває використання спеціальних знань під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. У цьому підрозділі автор зазначає, що найбільш ефективною та кваліфікованою процесуальною формою використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень визнано судову експертизу.

Найчастіше у провадженнях про погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу призначаються судово-медичні експертизи (понад 90 % проваджень). Серед криміналістичних експертних досліджень автор вказує на: дактилоскопічні експертизи, судово-технічні експертизи документів, технічне дослідження матеріалів та засобів відео- та звукозапису, експертизи холодної зброї, а також вогнепальної зброї, судово-трасологічні експертизи, експертизи матеріалів, речовин та виробів.

У розділі 3 «Проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу». Вказаний підрозділ представляє найбільшу цінність для наукової спільноти та практичних працівників, оскільки направлений на удосконалення процесу розслідування через призму слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. В контексті вказаного розділу автор розпочав із першої слідчої (розшукової) дії – огляду під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. В ході розкриття аспектів огляду в контексті специфіки розслідування автор звернув увагу на етапи огляду, суб'єктів та межі. Окремо приділено увагу освідуванню особи, що є різновидом слідчого огляду, але виділяється в самостійну слідчу (розшукову) дію завдяки специфіці об'єкта, що підлягає обстеженню – тіло живої людини.

В подальшому автор приділив увагу допиту. Автором звернута увага на те, що допит у вказаній категорії кримінальних правопорушень має низку особливостей, які здебільшого зумовлені особливим статусом потерпілого у таких кримінальних правопорушеннях: обов'язковою складовою підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії є вивчення нормативно-правових документів, що регламентують службову діяльність потерпілого; наявність у потерпілого юридичних знань зумовлює надання ним більш точних даних про подію кримінального правопорушення, водночас, за умови повідомлення неправдивих відомостей, це може допомогти ввести в оману слідчого; лінія поведінки свідків під час допиту в таких провадженнях формується залежно від їхнього ставлення до системи правоохоронних органів у цілому, адже як слідчий, який проводить слідчу дію, так і потерпілий є її представниками; конфліктний характер допиту потерпілого, зазвичай має місце у разі його неправомірної поведінки напередодні чи під час вчинення протиправних дій щодо нього, факт чого правоохоронець намагається приховати; проводячи допит свідка, який є представником правоохоронного органу можливо отримати правову оцінку дій потерпілого до, під час та після події кримінального правопорушення, при цьому необхідно зважати на зв'язки, які поєднують його з потерпілим; неприпустимими є процесуальні порушення, які зумовлені бажанням слідчого підтримати свого потерпілого колегу, не йти з

ним на конфронтацію або зекономити час на проведення слідчої (розшукової) дії.

Крім цього, автором приділена увага іншим гласним та негласним слідчим (розшуковим) діям під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. До таких дій автором віднесено: слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання, обшук.

На закінчення кожного розділу та всієї дисертації С.В. Кобцем наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст розглянутих питань. Висновки відповідають завданням та меті дисертаційного дослідження, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності.

Необхідно зазначити, що кожний розділ дисертаційного дослідження має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу та у результаті об'єднання усіх розділів утворюється цілісне дослідження, що є основою для вирішення практичного завдання – надання рекомендацій щодо розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація С.В. Кобця відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Кобця Сергія Васильовича на тему: «Розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» можливо використовувати у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом, а також практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, вважаємо за доцільне висловити кілька міркувань та побажань:

1. Одним із елементів наукової новизни автор зазначив, що ним «удосконалено» положення ситуаційного підходу шляхом визначення типових слідчих ситуацій та версій початкового етапу розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, що формуються залежно від: ступеня повноти та якості вихідної інформації; джерела надходження інформації про вчинення означених злочинів та запропоновані відповідні алгоритми (програми) дій слідчого в таких ситуаціях. Така позиція автора не зовсім зрозуміла. Із такого формулювання не можна дійти висновку, що ж саме удосконалено: певні положення підходу чи слідчі ситуації та версії.

Тому, під час прилюдного захисту бажано висвітлити свою позицію, щоб вона стала доступною науковій спільноті.

2. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні зумовлене необхідністю якісного збирання доказів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Саме тому, питання використання спеціальних знань є традиційним в структурі дисертаційних досліджень із методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Це питання знайшло своє відображення і у дисертації С.В. Кобця на сторінках 131-150. Водночас, це питання розміщене в структурі розділу 2 «Початковий етап розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу», хоча мало би бути у третьому розділі, де розкриваються питання проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Тому, під час прилюдного захисту, бажано почути думку автора щодо цього питання.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. Представлена дисертаційна робота є завершеною науковою працею. Сформульовані у ній рекомендації та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Кобця С.В. на тему: «Розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація *Кобця Сергія Васильовича* на тему: «*Розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу*» за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»

(зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – *Кобець Сергій Васильович* заслуговує на присудження *ступеня доктора філософії* з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Т.в.о. завідувача кафедри криміналістики та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Андрій Антощук Андрій АНТОЩУК

«07» *08* 2023 року

